

SVENSKT NÄRINGSLIV

Samhällsekonomiska kostnader av arbets- tidsförkortning

JUNI 2024

Författare: Petter Danielsson

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning	4
Sverige har redan en av de kortaste arbetsveckorna i OECD	6
Antagande 1: Hur påverkas faktisk arbetstid vid en arbetstidsförkortning?	9
Antagande 2: Hur påverkas produktiviteten vid en arbetstidsförkortning?	14
Antagande 3. Hur påverkas reallönerna vid en arbetstidsförkortning?	21
Antagande 4: Hur påverkas sysselsättningen vid en arbetstidsförkortning?	25
Hur påverkas BNP av en arbetstidsförkortning från 40- till 35-timmarsvecka?	27
Hur påverkas offentlig sektor?	30
Slutord: Varje arbetad timme räknas	32
Referenser	33

Sammanfattning

Svenskarna har en av de kortaste årsarbetstiderna i OECD. Trots det har frågan om arbetstidsförkortning åter kommit upp på agendan. När de ekonomiska aspekterna senast utreddes i SOU 2002:58 *Tid för arbete och ledighet* var slutsatsen att det fanns betydande samhällsekonomiska kostnader förknippade med kortare arbetsvecka. Denna rapport tar sin utgångspunkt i beräkningarna från 2002, men uppdaterar dem utifrån vad vi lärt oss av de senaste två decenniernas nationalekonomiska arbetstidsforskning och dagens samhällsekonomiska förutsättningar.

Beräkningarna i rapporten pekar på att en arbetstidsförkortning från 40 till 35 timmar per vecka kan förväntas leda till en minskning av BNP med 509 miljarder kronor per år på lång sikt – motsvarande 8,1 procent av BNP eller 46 000 kronor per person och år (se tabell 1).

Med oförändrade välfärdsambitioner skulle det innebära ett kraftig ökat skatte-tryck. En statisk beräkning indikerar att skattetrycket skulle behöva öka från 41 till 45 procent av BNP för att hålla samtliga offentliga utgifter, inklusive transfereringar, oförändrade. Det motsvarar en höjning av skatten med 2 400 kronor i månaden per vuxen person. Men det råder redan i dagsläget stor brist på vårdpersonal, lärare och poliser. Denna brist hade under överskådlig tid förvärrats av en arbetstidsförkortning, nästan oavsett hur mycket skattetrycket hade ökat för att kompensera. Dessutom hade en så kraftig skattehöjning oundvikligen haft ytterligare negativa effekter för svensk ekonomi.

Förespråkarna för arbetstidsförkortning brukar argumentera för att arbetskraften blir mer produktiv under de timmar den faktiskt jobbar. Detta stämmer antagligen när arbetsveckan kortas från väldigt höga nivåer, som när arbetsveckan initialt är 48 timmar eller längre. Däremot finns det inget tydligt forskningsstöd för att någon betydande sådan effekt finns vid de arbetstidsförkortningar som diskuteras i dag. En alternativ beräkning visar dock att även med en positiv produktivitetseffekt uppgår de ekonomiska kostnaderna av arbetstidsförkortning till nästan 400 miljarder kronor per år (se tabell 1).

Det finns inte heller anledning att förvänta sig att kortare arbetstid leder till att fler ”delar på jobben”. Tvärtom pekar forskningslitteraturen nästan entydigt på att sysselsättningen är oförändrad eller i vissa fall minskar när arbetstiden kortas. För svensk del går en sysselsättningsminskning inte att utesluta. De svenska arbetslöshetsproblemen beror nämligen i huvudsak inte på bristande arbetskraftsefterfrågan utan på att en stor del av de arbetslösa saknar de färdigheter som krävs för att vara anställningsbar till dagens höga lönestandarder. Eftersom en arbetstidsförkortning med

bibehållen månadslön kan leda till att de reala timlönerna på kort sikt ökar kan en sådan reform förvärra problemen genom att personer med låg eller lågt uppfattad produktivitet slås ut från arbetsmarknaden.

Sverige står inför stora utmaningar vad gäller energiomställningen, de gröna industri-satsningarna, bostadsbristen, försvarsutbyggnaden och den åldrande befolkningen. För att hantera dessa utmaningar krävs stora arbetsinsatser. Att i detta läge minska utbudet på arbetskraft är helt fel väg att gå. Varje arbetad timme räknas.

Tabell 1. Sammanfattningstabell. Ekonomiska effekter av 35 timmars arbetsvecka, två scenarier

	Huvudscenario	Alternativscenario med positiv produktivitetseffekt
BNP innan arbetstidsförkortning, mdkr	6 295	6 295
Förändring av BNP, mdkr	-509	-392
Förändring av BNP per capita	-48 242	-37 157
Skattekvot innan arbetstidsförkortning, %	40,7	40,7
Skattekvot vid arbetstidsförkortning och oförändrade offentliga åtaganden, %	44,9	43,8

Inledning

Med en åldrande befolkning och ökande försörjningsbörda har frågan om arbetstidsförkortning länge varit död, även om flera politiska partier och fackliga organisationer principiellt varit för. Det senaste året har dock frågan åter kommit upp på agendan. Både fackföreningar och politiker har uttalat krav om att fyrtyotimmarsveckan bör avskaffas och vissa vill gå så långt som till fyra dagars arbetsvecka. LO beslutade i maj att ”kraftfullt prioritera frågan kring kortare arbetstid, både via förhandlingar och lagstiftning” och inom Socialdemokraterna utreder en arbetsgrupp nu frågan.

Men hur skulle egentligen en arbetstidsförkortning påverka Sveriges ekonomi? Frågan är inte ny och utreddes senast 2002 i SOU 2002:58 *Tid för arbete och ledighet*. I bilagan ”Samhällsekonomiska effekter av en allmän arbetstidsförkortning”¹ presenterade Konjunkturinstitutet beräkningar som visade på omfattande samhällsekonomiska kostnader av kortad arbetstid, med stora BNP-förluster, omfattande bortfall i välfärden och efter en anpassningsperiod oförändrade reala timlöner. Med utgångspunkt i dessa beräkningar avslog Konjunkturinstitutet de aktuella förslagen i ett separat remissvar.

Syftet med denna rapport är att presentera en uppdaterad analys av de samhällsekonomiska kostnaderna av en förkortad arbetstid baserad på vad vi vet i dag, mer än 20 år senare. För att kunna svara på denna fråga krävs en uppfattning om hur faktisk arbetstid, produktion per arbetstimme (produktivitet), reallöner och sysselsättning påverkas vid en kortad arbetsvecka.

Den arbetstidsförkortning som analyseras är en övergång från 40 till 35 timmars arbetsvecka. Beräkningarna i denna PM är dock skalbara. Det innebär att de negativa ekonomiska effekterna av arbetstidsförkortning från 40 till 30 timmar är ungefär dubbelt så stora som vid 40 till 35 timmar medan de vid en minskning till 37,5 timmars arbetsvecka är knappt hälften så stora.²

Rapporten inleds med en kort internationell utblick, där den nuvarande svenska arbetstiden sätts i ett internationellt sammanhang. Stämmer det verkligen som vissa nu påstår att svenskarna har bland den längsta arbetsveckan i Europa?

¹ Hädanefter avser referensen SOU 2002:58 bilagan ”Samhällsekonomiska effekter av en allmän arbetstidsförkortning”.

² Anledningen till att de ekonomiska effekterna inte är exakt hälften eller dubbelt så stora beror på att arbetstiden redan i dag är något lägre än 40 timmar på grund av arbetstidsförkortningar i kollektivavtal. I genomsnitt är arbetstiden för heltidsanställda i Svenskt Näringslivs medlemsföretag 39,4 timmar per helgfri vecka enligt centrala avtal. Det innebär att en kortning från 40 till 37,5 timmar ger en arbetstidsreduktion på i genomsnitt 2,1 timmar per vecka medan motsvarande siffra vid en kortning till 35 timmar blir 4,6 timmar. Därför blir de ekonomiska effekterna vid 37,5 timmars arbetsvecka bara ca 40 procent av effekterna vid 35 timmars arbetsvecka.

Därefter följer en forskningsbaserad genomgång av beräkningsantaganden om hur faktisk arbetstid, produktivitet, reallöner och sysselsättning påverkas vid en kortad arbetsvecka. Med utgångspunkt i dessa antaganden presenteras därefter en beräkning av vad en arbetstidsförkortning skulle innebära för tillväxt, inkomster och välfärdens finansiering.

Sverige har redan en av de kortaste arbetsveckorna i OECD

Hur vårt välstånd utvecklas beror ytterst på vår ekonomiska tillväxt. Med högre tillväxt kan vi både öka våra inkomster och tillföra mer resurser till offentlig sektor. Tillväxt beror i sin tur på två faktorer: hur effektivt vi arbetar och hur mycket vi arbetar. Hur effektivt vi arbetar kallas även för vår produktivitet. Den är något vi kan påverka bland annat genom åtgärder som främjar nyföretagande och entreprenörskap, som gör det mer lönsamt att investera och förbättrar kvaliteten på våra offentliga institutioner.³

Den andra tillväxtskapande faktorn är hur mycket vi arbetar. Det beror dels på hur hög sysselsättningsgrad och arbetslöshet vi har vi har, dels på längden på vår genomsnittliga arbetstid, enligt formeln **arbetade timmar = antalet sysselsatta x genomsnittliga årsarbetstid**. Om vi minskar vår arbetstid får det alltså liknande effekter på tillväxten som en sysselsättningsminskning.

På senare tid har påståendet att Sverige har en av de längsta arbetsveckorna i Europa börjat cirkulera (se exempelvis Andersson, 2024). Denna slutsats bygger på ett ensidigt val av data. Det stämmer att Sverige enligt Eurostats sammanställning av de nationella arbetskraftsundersökningarna har en jämförelsevis lång ”genomsnittlig vanlig arbetsvecka” på 41,2 timmar 2023. Dessa är dock intervjuundersökningar riktade till privatpersoner och resultatet måste därför tas med en stor nypa salt. Enligt OECD verkar arbetskraftsundersökningarna i flera länder, däribland Sverige, överskatta arbetstiden till följd av att intervjupersonerna överrapporterar hur många timmar de arbetar (se Ward med flera, 2018).

Varken den lagstadgade eller kollektivavtalade arbetstiden är längre i Sverige än i andra länder. Tvärtom så tyder de sammanställningar som görs av den europeiska arbetsmarknadsmyndigheten Eurofound på att den svenska avtalade arbetstiden om något är kortare än normen i Europa (se Eurofound, 2023).⁴ Det betyder att i den mån Eurostats långa svenska ”genomsnittlig vanlig arbetsvecka” speglar något verkligt,

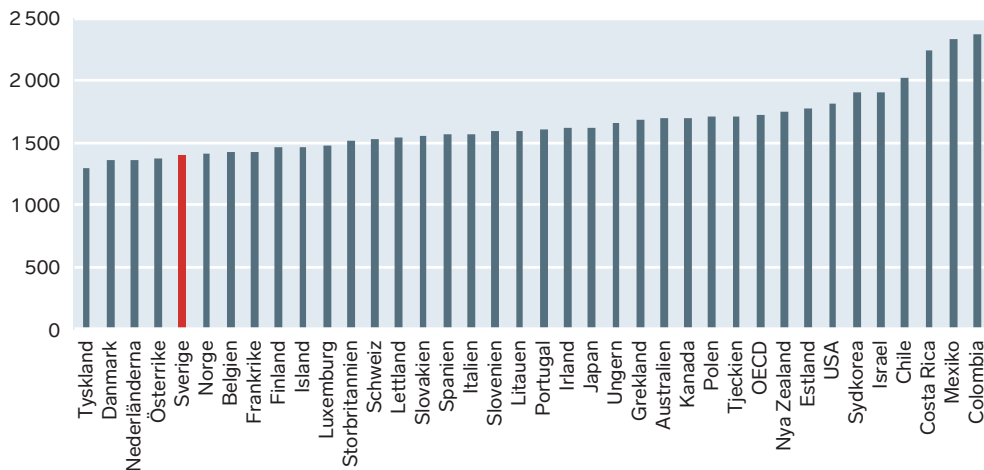
³ Se Svenskt Näringslivs rapport *Reformer för ökad produktivitet och tillväxt (2023)* för en närmare genomgång av vilka faktorer som skapar ökad tillväxt.

⁴ Det finns dock en del frågetecken kring Eurofound datainsamling, så man bör tolka deras data med försiktighet.

handlar det inte om att den ordinarie arbetstiden är högre än normen i Europa, utan om ett ökat övertidsuttag de senaste åren.⁵

Diagram 1. Årsarbetstid för anställda i OECD, 2022

Timmar per år

Källa: OECD.

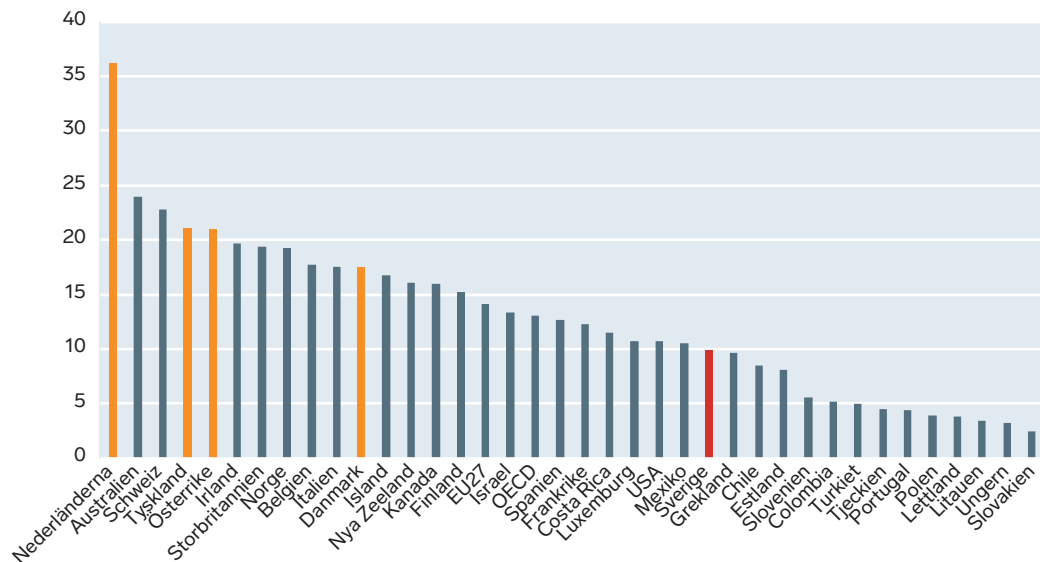
Det finns dock ett mer grundläggande problem med att använda begreppet ”vanlig arbetsvecka”. Detta är nämligen ett begrepp som helt bortser från frånvaro från arbetet. Det finns dock betydande skillnader mellan länder vad avser bland annat föräldraledighet, sjukfrånvaro, vård av sjuka barn, semesterveckor och röda dagar. I många svenska kollektivavtal finns även avsättningar till tidsbanker/arbetstidskonton, vilka kan uppgå till 60–70 timmar per år (se Andersson, 2024). Tar man hänsyn till de generösa frånvaroreglerna i Sverige och istället för ”vanlig arbetsvecka” tittar på ”faktisk årsarbetstid” blir bilden en helt annan. För 2023 var årsarbetstiden för svenska anställda femte lägst i OECD, med endast marginellt fler arbetade timmar per sysselsatt än i Danmark, Nederländerna och Österrike (se diagram 1). Denna svenska årsarbetstid motsvarar en veckoarbetstid på knappt 27 timmar.⁶

⁵ Det är oförklarat varför den svenska vanliga arbetstiden (inklusive vanlig övertid) för heltidare enligt Eurostats sammanställning låg stabilt på 39,8–39,9 timmar per år mellan 2008 och 2020 för att därefter öka till runt 41,2 timmar från och med 2021. Min skiftet skulle kunna ha en koppling till det tidsseriebrott som inträffade i AKU vid årsskiftet 2020/2021, med bland annat ändrade definition av sysselsatta och omfattande ändringar i frågeformuläret.

⁶ En fördel med att använda OECD framför Eurostat som källa är även att OECD för flera länder, däribland Sverige, korrigerar för att hushållen i sina intervjuvar tenderar att överskatta hur många timmar de faktiskt arbetar. Se Ward med flera, (2018) samt metodbeskrivningen i OECD:s statistikverktyg för *Average annual hours actually worked per worker*.

Diagram 2. Andel deltidanställda i OECD, 2022

Procent av sysselsatta

Anm. Deltid enligt OECD:s harmoniserade definition. Avser anställda, ej sysselsatta (exkluderar egenföretagare). Data från 2022 eller senast tillgängliga år. Länder med kortare årsarbetstid för anställda än Sverige (se diagram 1) har markerats.

Källa: OECD.

Den låga svenska årsarbetstiden beror inte heller på att Sverige skulle ha en högre andel deltidanställda än i andra länder. Tvärtom har Sverige en av de lägsta andelen deltidare i Västeuropa och klart lägre än i de länder som har kortare årsarbetstid än i Sverige enligt OECD:s sammanställning. Om något så verkar alltså denna statistik underskatta hur kort arbetstiden är för svenska heltidsanställda genom att i huvudsak jämföra med länder där deltid är betydligt vanligare (se diagram 2).

Slutsats: När man tar hänsyn till sjukfrånvaro, föräldraledighet, semester, röda dagar, arbetstidskonton, med mera har svenskar en av de lägsta genomsnittliga årsarbetstiderna i OECD. Detta trots att vi har lägre andel deltidanställda än i jämförbara länder.

Antagande 1: Hur påverkas faktisk arbetstid vid en arbetstidsförkortning?

Vilken ekonomisk effekt en reduktion i den lagstadgade arbetstiden får beror på genomslaget i faktisk arbetstid. Om faktisk arbetstid inte minskar lika mycket som lagstadgad arbetstid blir produktionsminskningen mindre. I beräkningar i SOU 2002:58 antogs ett genomslag på 80 procent, alltså att en sänkning av lagstadgad arbetstid med exempelvis fem timmar skulle leda till en sänkning av faktisk arbetstid med fyra timmar.

Faktisk arbetstid och arbetstidsförkortning i teorin

Det finns flera faktorer som kan ge ett mindre genomslag än 100 procent:

- Arbetstidsförkortningen kan leda till minskad sjukfrånvaro, vilket gör att en del av arbetstidsförkortningen kan ”tjänas tillbaka”.
- Övertidsuttaget kan öka bland personer som får kortad arbetstid, antingen på grund av att dessa personer föredrar högre inkomst framför ökad fritid eller på grund av att prestationskraven på dem i praktiken inte sänks i samma utsträckning som arbetstiden.
- En del personer kan välja att gå över från deltid till heltid om heltidsarbetstiden minskar.
- Beroende på hur lagstiftningen utformas kan det vara möjligt att avvika från de nya reglerna via kollektivavtal.

Men de finns även faktorer som kan ge ett genomslag på faktiskt arbetstid på över 100 procent av arbetstidsförkortningen. Detta kan bli fallet om de nya reglerna får så pass negativa ekonomiska konsekvenser att arbetslösheten ökar, så att både sysselsättning och arbetstid minskar samtidigt (se även avsnitt om sysselsättnings-effekter nedan).

Empiriska studier av hur arbetstidsförkortning påverkar faktiskt arbetstid

Förespråkarna för arbetstidsreduktion brukar ofta peka på att kortare arbetsdagar kan minska sjukfrånvaro. Exempelvis fann man vid experimentet med 30 timmars arbetsvecka 2014–2016 på ålderdomshemmet Svartedalen i Göteborg att sjukfrånvaron minskade jämfört med övriga ålderdomshem i staden (Lorentzon, 2017). Det handlade dock om en relativt liten effekt på 1,8 procent av arbetstiden och det är oklart om effekten var statistiskt säkerställd, då experimentet var så pass begränsat i omfattning.⁷ I den mån förbättringen var en följd av experimentet innebar det dock att kommunen tjänade igen ungefär 3 minuter i minskad sjukfrånvaro per 60 minuter i minskad arbetstid.⁸

Minskningen av sjukfrånvaro i Svartedalen motsvarar ett genomslag på 95 procent av arbetstidsförkortningen, vilket ur ekonomisk synvinkel får betraktas som högt (det vill säga mer ekonomiskt kostsamt). Potentiellt viktigare för genomslaget är dock hur övertids- och extraarbete påverkas av en arbetstidsreduktion samt om det finns möjlighet att avvika från den nya arbetstiden via lokala avtal. Ett exempel på det senare utgör en arbetstidsförkortning som SAF och LO kom överens om på 1980-talet. Den innebar att arbetstiden för tvåskiftsarbetare reducerades från 40 till 38 timmar i veckan. Den faktiska arbetstidsminkningen blev dock enligt en studie från IFAU knappt 35 procent av detta. Det låga genomslaget skulle enligt IFAU-studien kunna förklaras av att lokala avtal avvek från standardarbetstiden i det centrala SAF-LO-avtalet. Något som talar för detta är att schemalagd arbetstid (vilket bör motsvara lokalt bestämd standardarbetstid) minskade från 39,9 innan reformen till 39 timmar efter.⁹ När effekten av förändringar i schemalagd tid studerades fann man ett genomslag på 80–90 procent på faktiskt arbetade timmar (Nordström Skans, 2004). Det indikerar att effekten av en arbetstidsförkortning är större när de nya reglerna är strikt tvingande och inte medger avsteg via kollektivavtal.

Ett genomslag på 80–90 procent är förenligt med en studie av tyska arbetstidsreduktioner, vilken fann att en minskning av standardarbetstiden med en timme minskade faktisk arbetstid med 0,85–1 timme (Hunt, 1999). Även vid den franska övergången från 40 till 39 timmars arbetsvecka 1981 verkar genomslaget ha varit ca 80 procent för personer som tidigare arbetade 40 timmar i veckan.¹⁰ En motverkande faktor var användningen av övertid. Flera år efter reformen arbetade 20 procent av arbetskraften

⁷ Svartedalen hade innan experimentet 68 anställda. För en minskning av sjukfrånvaron på 1,8 procent räcker det exempelvis med en långtidssjukskriven person mindre. En sådan effekt skulle lika gärna kunna bero på slumpen.

⁸ Sjukfrånvaron på Svartedalen minskade från 6,2 till 6,1 procent under försöksperioden medan sjukfrånvaron på övriga ålderdomshem ökade från 10,6 till 12,3 procent enligt Lorentzon (2017), vilket ger en total effekt på 1,8 procent. Det motsvarar 32 minuters minskad sjukfrånvaro i veckan vid 30 timmars arbetsvecka, vilket ger 3,2 minuters insparad sjukfrånvaro per 60 minuters arbetstidsförkortning.

⁹ Statistiken över schemalagd arbetstid var dock av lägre kvalitet med större bortfall än övriga rapporterade timmar.

¹⁰ I studien presenteras ingen sammantagen siffra på genomslaget men däremot framgår det att för anställda som arbetade exakt 40 timmar innan reformen minskade arbetstiden med 0,94 timmar efter reformen vilket, om man tar hänsyn till att arbetstiden för de som arbetar 40 timmar ett visst år brukar minska med 0,08–0,15 timmar efterföljande år ger en effekt på 80–85 procent. Jämfört med personer som jobbade 36–39 timmar 1981 hade denna grupp dock en relativ minskning av arbetstiden med 0,71 timmar. Det tyder på att det sammanlagda genomslaget kan ha varit något mindre på grund av att personer med 36–39 timmars arbetstid ökade sin arbetade tid marginellt. Denna grupp utgjorde dock bara ca 2,5 procent av arbetskraften så betydelsen av en sådan effekt för totalt antal arbetade timmar i ekonomin bör ha varit begränsat.

fortfarande 40 timmars arbetsvecka, med en timmas schemalagd övertid (Crépon och Kramarz, 2002).

Frankrike övergick i början av 2000-talet från 39 till 35 timmars arbetsvecka i två steg, år 2000 och år 2002, först för större och sedan för mindre företag.¹¹ En studie fann att i de företag som genomförde reformen i det första steget minskade arbetstiden för män med uppskattningsvis $-1,9$ timmar jämfört med de företag där reformen ännu inte hade genomförts. För kvinnor fanns det redan en nedåtgående trend i arbetstid vilket gör effekten svårare att uppskatta (Estevão och Sá, 2008).¹² Åtminstone för män är dock siffrorna förenliga med ett genomslag på över 50 procent om hänsyn tas till att ca hälften av arbetsstyrkan redan innan reformen hade en standardarbetstid på mindre än 39 timmar och därmed inte berördes fullt ut av arbetstidsförkortningen.

Ytterligare en studie av den franska arbetstidsförkortningen 2000–2002 tittade på utvecklingen i Alsace-Moselle, vars arbetstidsförkortning initialt var något mindre generös än i övriga landet. Det borde ha inneburit att arbetsveckan i regioner kortades med 0,35 timmar mindre än i övriga landet. Det är även ungefär vad studien finner: för de arbetstagargrupper som påverkades av reformen minskade arbetsveckan med 0,38 timmar mer än i resten av Frankrike (Chemin and Wasmer, 2009). Det indikerar ett genomslag av reformen på runt 100 procent eller till och med något mer.

Mellan 1996 och 1997 reducerade Portugal i två steg den lagstadgade arbetsveckan från 44 till 40 timmar. Innan lagändringen hade 52 procent en standardarbetstid över 40 timmar. Ett år efter att de nya reglerna hade trätt i kraft hade andelen minskat till 9 procent enligt deskriptiv statistik och övertiden för de berörda arbetarna hade ökat med ungefär 0,1 timmar. Genom att jämföra utvecklingen för arbetstagare som hade mer respektive mindre än 40 timmars schemalagd arbetstid innan kan genomslaget beräknas. En sådan analys indikerar ett genomslag på över 100 procent, det vill säga att arbetade timmar faktiskt minskade mer än arbetstidsförkortningen (se Raposo och van Ours, 2010a).

Samma arbetstidsreduktion i Portugal analyserades i ytterligare en studie i vilken företag som berördes av reformen jämfördes med företag som i genomsnitt inte hade berörts.¹³ Det går inte att utifrån detta beräkna ett exakt procentuellt genomslag av reformen då även icke-berörda företag kunde ha en minoritet av anställda med mer än 44 timmars arbetsvecka och vice versa. Däremot framgår det att skillnaden i arbetstid mellan företag som i genomsnitt berördes respektive inte berördes helt hade försvunnit efter två år (Lopes och Tondini, 2022). Det resultatet är förenligt med genomslaget på 100 procent i Raposo och van Ours (2010a) studie.

¹¹ Reformen genomfördes i januari 2000 med undantag för företag med mindre än 20 anställda vilka fick uppskov fram tills februari 2002. Det gör det möjligt att studera effekten på timmar genom att jämföra utvecklingen i större företag (20–49 anställda) med mindre företag (0–20 anställda).

¹² För män ges uppskattningen av summan av de uppskattade årseffekterna för 1999, 2000 och 2001. I studien presenteras även estimat för 2002 vilken tyder på fortsatt minskning av arbetstiden relativt de mindre företagen. Denna siffra exkluderas dock då även de mindre företagen påverkades av reformen från och med januari 2002.

¹³ Utgångspunkten för klassificeringen är de anställdas kollektivavtal. Om de anställda i huvudsak bestod av personer med 40 eller färre timmars arbetsvecka räknades företaget som icke-berörd och vice versa. Även företag som i genomsnitt inte berördes kunde dock ha en minoritet av anställda med kollektivavtal som tillät mer än 40 timmars arbete.

I Japan genomfördes en arbetstidsförkortning i tillverkningsindustrin från 44 till 40 timmar 1994. För företag med 300 eller färre anställda gällde dock de gamla reglerna fram till 1996. Det gör det möjligt att studera effekten genom att jämföra utvecklingen i företag som befann sig just över eller under gränsen. Kawaguchi, Naito och Yokoyama (2017) finner att faktisk veckoarbetstid i båda typen av företag var ca 41 timmar efter reformen, med ungefär 0,25 timmar högre arbetstid i de företag som inte berördes av reformen. Denna blygsamma skillnad är dock inte statistisk säkerställd. Att skillnaden mellan företag som omfattades och inte omfattades av reformen blev så liten kan bero på att arbetstiden redan innan reformen till stor del hade anpassats till fyrtiotimmarsveckan eller att de flesta företag med 300 eller färre anställda frivilligt valde att anpassa sig efter de nya reglerna redan 1994. Resultaten av studien är dock svårtolkade då ingen data presenteras för hur det såg ut innan reformen. Utan att veta detta är det inte möjligt att göra någon uppskattning av det procentuella genomslaget.

Skuterud (2007) studerade effekterna av övergången från 44 till 40 timmars arbetsvecka mellan 1997 och 2000 i Quebec. Reformen avsåg i praktiken endast timanställda utan kollektivavtal, en grupp som redan i genomsnitt arbetade mindre än 40 timmar i genomsnitt, varför den totala effekten på arbetade timmar var begränsad. Han fann dock att antalet arbetade timmar utöver 40 timmar bara minskade med 20 procent, vilket tyder på ett relativt begränsat genomslag, och ett ökat övertidsuttag. Då den berörda gruppen (timanställda utan kollektivavtal) var så pass speciell är det dock svårt att dra några allmänna slutsatser utifrån detta fall.

I Chile genomfördes 2005 en reduktion av den lagstadgade arbetstiden från 48 till 45 timmar. För de yrkesgrupper som berördes av reformen minskade standardarbets-tiden med nästan 3 timmar, vilket indikerar ett genomslag på nära 100 procent (Sánchez, 2013).

De studier som har redovisats ovan har samtliga studerat en enskild arbetstidsförkortning i ett enskilt land. En studie från det tyska arbetsmarknadsinstitutet IZA tar dock ett bredare grepp och analyserar arbetsmarknadseffekten av fem europeiska arbetstidsförkortningar mellan 1995 och 2007. I studien jämförs utvecklingen i sektorer som berördes relativt mer respektive mindre av en viss reform. Studien fann att reformerna i genomsnitt eliminerade 65 procent av skillnaden i arbetstid mellan mer och mindre berörda sektorer (se Batut, Garnero och Tondini, 2023).

Tabell 2. Studier av hur arbetstiden påverkas vid en arbetstidsförkortning

Studie	Studerad reform	Effekt
Nordström Skans (2004)	Tvåskiftsarbetare, Sverige, 40 till 38 h	35 % genomslag av centrala avtal 80–90 % genomslag av lokal standardarbetstid
Hunt (1999)	Tyskland	88–100 % genomslag
Crépon och Kramarz (2002)	Frankrike, 40 till 39 h	80 % genomslag för personer som tidigare arbetade 40 timmar
Estevão och Sá (2008)	Frankrike, 39 till 36 h	Arbetstiden för män minskade med 2 timmar i genomsnitt För kvinnor fanns redan nedåtgående trend
Chemin and Wasmer (2009)	Frankrike, 39 till 36 h	100+ % genomslag
Skuterud (2007)	Quebec, 44 till 40 h för timanställda utan kollektivavtal	20 % genomslag
Raposo och van Ours (2010a)	Portugal, 44 till 40 h	Andel arbetstid över 40 h minskade med 83 % 100+ % genomslag enligt statistiska modeller
Lopes och Tondini (2022)	Portugal, 44 till 40 h	Skillnad i arbetstid mellan företag som berördes och ej berördes av reform försvann helt efter 2 år
Kawaguchi, Naito och Yokoyama (2017)	Japan, 40 till 44 h	Företag som inte berördes hade ungefär 0,25 h längre arbetstid, ej statistiskt säkerställd skillnad
Sánchez (2013)	Chile, 48 till 45 h	Knappt 100 procent genomslag på standardarbetstid
Batut, Garnero och Tondini (2023)	Frankrike, Italien, Portugal, Belgien och Slovenien	Skillnad i arbetstid mellan mer och mindre berörda sektorer minskade med 65 procent

Anm. Egna beräkningar eller uppskattningar av genomslagen i flera fall utifrån data och skattade parametrar i respektive uppsats.

Litteraturgenomgången sammanfattas i tabell 2. Den visar att det finns relativt stor spridning i estimat mellan olika studier. Framför allt finner studierna från Quebec och Japan betydligt lägre procentuellt genomslag av arbetstidsförkortningar än övriga studier. Den kanadensiska arbetstidsförkortningen avsåg dock endast timanställda i privat sektor utan kollektivavtal. I denna relativt begränsade grupp arbetade den överväldigande majoriteten redan mindre än 40 timmar i veckan, vilket gör det svårt att dra några allmänna slutsatser utifrån denna. Även resultaten från den japanska studien bör vara mindre relevanta för svensk del, då det finns relativt stora skillnader mellan svenskt och japanskt arbetsliv.

Studierna av europeiska arbetstidsförkortningar ger en mer samstämmig bild och verkar indikera ett genomslag på 65 till 100 procent. Detta är ungefär i linje med det antagande som gjordes i SOU 2002:58 om ett genomslag på 80 procent.

Slutsats: Antagandet i SOU 2002:58 om att en lagstadgad arbetstidsförkortning skulle ha ett genomslag på faktisk arbetstid på 80 procent har i ljuset av de senaste 20 årens forskningslitteratur stått sig väl. Samma antagande om 80 procents genomslag görs därför även i beräkningarna nedan.

Antagande 2: Hur påverkas produktiviteten vid en arbetstidsförkortning?

Avgörande för hur mycket en arbetstidsförkortning kostar är hur produktionen per timme – det vill säga produktiviteten – påverkas. En rimlig första utgångspunkt är att produktiviteten är ungefär oförändrad: om vi jobbar färre timmar blir det mindre gjort. Detta är även vad som antogs vid beräkningarna i SOU 2002:58. Det finns dock effekter som teoretiskt kan tänkas både sänka och höja produktiviteten. Att arbetstidsförkortning kan vara produktivetsfrämjande är även något som förespråkarna brukar betona. Om produktiviteten ökar innebär det att en del av (eller till och med hela) produktionsbortfallet till följd av arbetstidsförkortningen kan hämtas igen. Nedan går vi genom vad vi vet om produktivitetseffekterna av en kortare arbetstid.

Produktivitet och arbetstidsförkortning i teorin

Det finns flera tänkbara kanaler genom vilka kortare arbetstid kan ge *högre* produktion per arbetstimme. I SOU 2002:58 listas ett antal sådana:

- Mer utvilade arbetstagare är mer effektiva och/eller arbetstagare är mindre effektiva senare på dagen.
- Kortare arbetsvecka tvingar fram ökade rationaliseringar av arbetet och mindre produktiva företag slås ut genom det högre kostnadsläget.¹⁴
- En kortare arbetstid kan möjliggöra effektivare användning av fysiskt kapital, till exempel genom en övergång från ett åttatimmarspass till två sextimmarspass.

¹⁴ I utredningen bedöms dock denna typ av effekter vara i huvudsak tillfälliga. Detta eftersom det endast är på kort sikt som den reala timlönen i stiger när en arbetstidsförkortning genomförs, vilket skapar incitament till rationalisering. På lång sikt kommer dock kostnadsläget i Sverige anpassa sig till det i omvärlden genom att real timlön minskar relativt omvärlden tills det gamla relativa förhållandet har återställts.

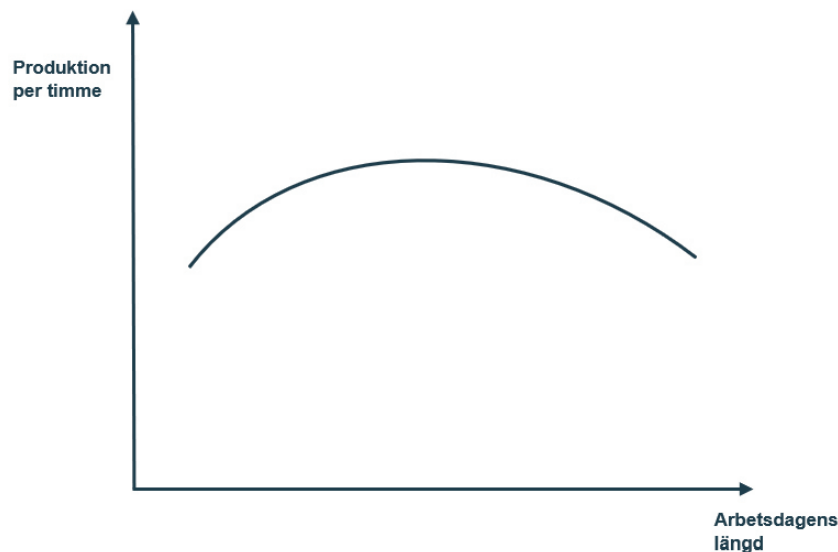
Men kortare arbetstid kan även sänka produktiviteten:

- Fasta kostnader förknippade med en anställning, som rekryteringskostnader, utbildningskostnader och planeringstid slås ut på färre arbetstimmar.
- En kortare arbetstid kan även leda till mindre effektiv användning av fysiskt kapital, till exempel genom att ett kontor vid sextimmarsarbetsdag står tomt 18 timmar per dygn istället för 16 timmar.

Man måste även skilja på lång- och kortsiktiga effekter. På kort sikt är en positiv produktivitetseffekt förväntad. Det beror på att arbetsutbudet vid en reform minskar omedelbart medan mängden fysiskt (och immateriellt) kapital i ekonomin endast anpassar sig långsamt. Det betyder att kapitaltätheten (mängden kapital per arbetstagare) tillfälligt ökar. Eftersom en arbetstagare med tillgång till mer produktivt kapital allt annat lika kan förväntas producera mer per arbetstimme betyder det att produktiviteten är förhöjd under anpassningsperioden.¹⁵

Sammantaget finns det alltså effekter som kan gå åt båda hållen. Det ligger nära till hands att tänka sig att de produktivetsfrämjande effekterna av en arbetstidsförkortning är större när arbetstiden är lång och de produktivitetshämmande är större när den är kort (se Booth och Ravallion, 1993). Den förväntade relationen mellan arbetsdagens längd och produktiviteten skulle i sådant fall likna en inverterad u-kurva, där produktiviteten först stiger när arbetsdagen blir längre, exempelvis för att utbildnings- och planeringstid späds ut på fler arbetstimmar. Vid en viss längd på arbetsveckan blir dock arbetskraften så pass utmattade att deras arbete blir lidande och genomsnittlig produktivitet sjunker (se diagram 3). Vilken effekt en arbetstidsförkortning får på genomsnittlig produktivitet beror då på vilken längd på arbetsveckan som är optimal ur produktivitetshänsyn och var i u-kurvan berörda arbetstagare befann sig innan reformen genomfördes. Detta är empiriska frågor, vilka analyseras i nästa avsnitt.

¹⁵ Ett stiliserat exempel som kan illustrera denna dynamik: Om antalet butiksbiträden som är på plats i en klädbutik vid en given tidpunkt sjunker från 4 till 3 på grund av en arbetstidsförkortning från 40 till 30 timmar är det troligt att även försäljningen skulle minska till följd av längre köer eller sämre service. Men genom att den kvarvarande personalen prioriterar de viktigaste arbetsuppgifterna och öppettiderna skulle antagligen nedgången bli mindre än 25 procent. Det skulle i sådant fall innebära en ökad försäljning per anställd, det vill säga högre produktivitet. Däremot skulle försäljningen per enhet kapital (lokalen, dess inventarier, bundet kapital i varor, etc) minska, det vill säga lägre kapitalavkastning. Med försämrad kapitalavkastning blir ägarna allt annat lika mindre benägna att återinvestera i butiken. På sikt är det därför troligt att mängden kapital per butiksbiträde skulle sjunka tillbaka mot de gamla nivåerna.

Diagram 3. Stiliserad bild av relationen mellan arbetstid och produktivitet

Källa: Kurva fritt ritad efter Booth och Ravallion (1993).

Nyare empiriska studier av relationen mellan produktivitet och arbetstid

Forskningslitteraturen över sambandet mellan arbetstid och produktivitet är omfattande och har många år på nacken. En stor del av litteraturen lider dock av betydande brister. Det finns många äldre studier av deskriptiv karaktär, där man beskriver hur produktiviteten varierar vid olika längd på arbetstiden eller innan och efter en förändring i arbetstiden (se exempelvis Anxo och Bigsten, 1989). Problemet med denna litteratur är att de rent deskriptiva samband mellan arbetstid och produktivitet som beskrivs inte nödvändigtvis är att likställa med kausala effekter. Det kan finnas en mängd så kallade förväxlingsfaktorer (*confounders*) som gör att arbetstid och produktivitet samvarierar utan att samvariationen beror på skillnader i arbetstid. Kanske är arbetstiden längre i produktiva branscher eftersom högre produktivitet gör arbetsgivarna mer villiga att betala för övertid? Eller kanske är den tvärtom kortare i produktiva branscher eftersom arbetsgivarna har råd att erbjuda arbetskraften bättre förmåner? Kanske drivs de observerade sambanden helt av förändringar i en tredje faktor, som resursutnyttjandet, genom att ett högt resursutnyttjande höjer både produktiviteten och leder till längre arbetstid?

Delvis kan man kontrollera för detta, exempelvis genom att i en statistisk modell inkludera en term för resursutnyttjandet. I praktiken är det dock omöjligt att kontrollera för samtliga tänkbara faktorer. Ett sätt att komma runt detta är genom experiment där arbetstiden sänks på ett slumpmässigt antal arbetsplatser medan den hålls konstant på andra. I sådant fall är det betydligt enklare att säga att skillnader i produktivitet mellan behandlingsgruppen och kontrollgruppen verkligen beror på skillnader i arbetstid.

Problemet är att denna typ av metodologiskt sunda experiment är väldigt sällsynta eller saknas helt. Visserligen har det genomförts en del försök med arbetstidsförkortning genom åren. I Storbritannien genomfördes till exempel den progressiva tanke-smedjan Autonomy Institute nyligen ett försök med fyra dagars arbetsvecka som påvisade generellt positiva effekter (se Autonomy Institute, 2023). Men problemet med detta och liknande försök är att de arbetsplatser som deltog var självselektade, vilket innebär att de nästan definitionsmässigt inte var representativa för det brittiska arbetslivet.¹⁶ Vidare saknades en kontrollgrupp, något som närmast är obligatoriskt vid vetenskapligt genomförda experiment. Dessa brister gör det omöjligt att dra några säkra slutsatser. Kanske deltog företagen i försöken eftersom arbetstidsförkortning i just deras företags fall var en ovanligt lämplig åtgärd? Kanske hade det gått ännu bättre för dessa arbetsplatser utan arbetstidsförkortning?¹⁷

Däremot finns det en nyare forskningslitteratur som utnyttjar olika typer av naturliga experiment. Dessa utgår från situationer där arbetstidens variation förvisso inte beror på ett experiment, men ändå kan härledas till mer eller mindre slumpmässiga (*exogena*) faktorer som ligger utanför en enskild arbetsgivares och/eller arbetstagares kontroll. Ett exempel på det är när en lagstadgad arbetstidsförkortning genomförs för företag i vissa branscher men inte andra. Ett annat är när arbetstidens variation drivs av slumpmässiga eller oförutsägbara faktorer, såsom ammunitionsefterfrågan under ett krig.

Nedan diskuteras två kategorier av studier. Den första kategorin är studier i vilken variationen i arbetstidens längd beror på exogena faktorer. Dessa är alltså inte studier av hur lagstadgade eller kollektivavtalade arbetstidsförkortningar påverkar produktiviteten, utan av hur produktiviteten påverkas av slumpmässig variation i arbetstid. Den andra kategorin består däremot av studier av lagstadgade arbetstidsförkortningar, där man utnyttjar att samtliga branscher/företag inte berördes vid samma tidpunkt, vilket gör det möjligt att analysera om några produktivitetsskillnader uppstod efter reformen.

Studier med exogen variation i arbetstid

Pencavel (2015) studerade hur den brittiska ammunitionproduktionen under Första världskriget påverkades av arbetsveckans längd.¹⁸ Han studerade tre olika grupper av ammunitionsarbetare (tre olika datamaterial), men resultatet var ungefär detsamma i alla tre fall. Han fann att produktionen ökade ungefär proportionerligt med arbetade timmar under arbetsveckans första 48 timmar.¹⁹ Därefter avtog produktiviteten relativt snabbt, så att maximal produktion nåddes vid ungefär 63 timmar. Det innebar

¹⁶ Det var även i icke-representativa i den bemärkelsen att de inte alls speglade den brittiska näringslivsstrukturen. Exempelvis sysslade hela 18 procent av de arbetsplatser som deltog sysslade med marknadsföring och 11 procent med välgörenhet.

¹⁷ Ett ytterligare problem med denna typ av studier är att enskilda företag kan ha prissättningsmakt, vilket gör det möjligt för dem att rulla över kostnader, detta är dock inte möjligt i nationell skala, då leder det till inflation.

¹⁸ Den exogena variationen kom ifrån att efterfrågan på ammunition varierade kraftigt till följd av krigsförloppet.

¹⁹ Arbetsveckor på 70–90 timmar var vanliga under kriget.

att vid längre arbetsvecka än så balanserades fler arbetade timmar helt ut av den lägre produktiviteten.

Dolton med flera (2016) återanalyserar de så kallade Hawthorne-experimenten från 1920- och 1930-talet i vilka bland annat arbetstider varierades exogent. De fann att den optimala arbetsdagen ur produktivitetssynpunkt var 8 till 8,6 timmar beroende på arbetsuppgift.

Båda föregående studier avser industrin. Det är dock möjligt att effekten varierar beroende på sektor. Collewet och Sauermann (2017) analyserar relationen mellan arbetstid och produktivitet i ett brittiskt callcenter, genom att utnyttja slumpmässig variation i schemalagd arbetstid. De fann att produktiviteten (antalet besvarade samtal per timme) generellt var högre vid kortare arbetstid. Effekten var dock liten: en minskning av arbetstiden med 1 procent innebar en produktionsminskning med 0,9 procent.

Slutligen studerade Brachet med flera (2012) skiftesarbetande ambulanspersonal i Mississippi. De fann att ”produktiviteten” minskade (responstiden och dödligheten ökade) vid 24-timmarspass med jour jämfört med pass som var 12 timmar eller kortare.

Sammanfattningsvis indikerar denna litteratur att det finns negativa produktivitetseffekter av lång arbetstid och att en kortad arbetstid skulle ge positiva produktivitetseffekter. Dessa effekter verkar dock framför allt uppstå när arbetstiden initialt är väldigt lång; vid arbetsveckor längre än 48 timmar eller vid 24-timmars skift. Collewet och Sauermann (2017) fann visserligen positiva produktivitetseffekter även vid kortare arbetstid, men det handlar då om högst måttliga effekter, så att 60 minuters kortad arbetstid ger ungefär motsvarande 54 minuters bortfall i produktion.

Studier av arbetstidsreformer

Utöver studier av hur varierande arbetstider påverkar produktiviteten finns även två empiriska studier som analyserar hur nationella arbetstidsförkortningar påverkar produktiviteten. I den första studerades fem europeiska arbetstidsförkortningar med data på branschnivå. Studien fann en liten positiv effekt på produktiviteten som dock ej var statistiskt säkerställd. Studien fann även en stor negativ sysselsättningseffekt, även denna dock inte statistiskt säkerställd. Sammantaget pekade studien på att arbetade timmar minskade med 4 procent i berörda företag medan produktiviteten ökade med 1 procent. Det gav ett nettobortfall i produktionen på 3 procent, även denna effekt dock inte statistiskt säkerställd (Batut, Garnero och Tondini, 2023). Översatt i minuter indikerar denna studie att 60 minuters minskning i arbetade timmar (både på grund av minskad arbetstid och minskad sysselsättning) gav motsvarande cirka 42 minuters bortfall i produktion.

Även en studie av den portugisiska arbetstidsförkortningen 1996 med data på individnivå finner en positiv effekt på försäljning per timme vid arbetstidsförkortning. Enligt studien föll total nominell försäljning med hälften så mycket som totalt antal arbetade timmar, det vill säga 60 minuters arbetstidsförkortning gav 30 minuter

produktions-/försäljningsbortfall (se Asai, Lopes och Tondini, 2024). Ett problem med denna studie är dock att den mäter försäljningen till löpande pris. Det betyder att det inte nödvändigtvis var produktiviteten som ökade vid den portugisiska arbetstidsreformen utan ökningen kan lika gärna ha berott på att företagen rullade över ökade arbetskostnader på konsumenterna.²⁰ Detta är även vad resultatet i en tidigare version av studien indikerar. Enligt Lopes och Tondini (2022) kan en stor del av försäljningsökningen förklaras av att berörda företag rullade över kostnadsökningen på slutkund. Även resultat i Asai, Lopes och Tondini (2024) pekar på att höjda försäljningspriser kan förklara en betydande del av den ökade försäljningen.²¹

Tabell 3. Studier av hur produktiviteten påverkas vid en arbetstidsförkortning

Studie	Studerad reform/sector	Effekt
Brachet med flera (2012)	Ambulansförare, USA	Längre responstid vid 24 timmars pass än 12 timmars pass
Pencave (2015)	Ammunition, Storbritannien	Avtagande produktivitet efter 48 timmar
Dolton, Howorth, and Abouaziza (2016)	Teknikindustri, USA	Optimal arbetsdag 8–8,6 timmar
Collewet och Sauermann (2017)	Kundtjänst telekom, Nederländerna	1 % kortare arbetstid -> 0,9 % lägre produktion
Asai, Lopes och Tondini (2024)	Portugal 1996, 44 till 40 h	Försäljningen per timme ökade men en stor del verkar bero på prisökningar
Lopes och Tondini (2022)	Portugal 1996, 44 till 40 h	Försäljningen per timme ökade men en stor del verkar bero på prisökningar
Batut, Garnerero och Tondini (2023)	Frankrike, Italien, Portugal, Belgien och Slovenien. Olika reformer	1 % färre arbetade timmar -> 0,25 % högre produktivitet. Ej statistisk säkerställd effekt

Sammantaget ger inte heller denna högst begränsade litteratur (två studier) några starka belägg för stora produktivetsvinster vid arbetstidsförkortningar. Däremot går det inte att utesluta att det finns mindre positiva produktivitetseffekter. De statistiskt ej säkerställda resultaten i Batut, Garnerero och Tondini (2023) pekar exempelvis på att 60 minuters bortfall i arbetad tid ger ett något mindre bortfall – motsvarande 42 minuter – i faktisk produktion.

Man bör även ha med sig att en viss temporär produktivitetseffekt är teoretiskt förväntad vid en arbetstidsförkortning till följd av att det tar tid för mängden fysiskt kapital i ekonomin att anpassa sig till det nya lägre arbetsutbudet (se teoriavsnittet ovan). Det är mycket möjligt att det delvis är sådana tillfälliga effekter som Batut, Garnerero och Tondini (2023) och Asai, Lopes och Tondini (2024) fångar. I sådant fall kan deras estimat utgöra en överskattning av den långsiktiga produktivitetseffekten.

²⁰ Ett annat problem är att försäljning per timme strikt sett inte är detsamma som produktivitet. Produktivitet definieras som förädlingsvärde per timme, det vill säga försäljning minus kostnaden för insatsvaror.

²¹ Asai, Lopes och Tondini (2024) drog slutsatsen att prisökningar inte kunde förklara ökad försäljning men det följer inte av deras egen analys. Enligt en sidoberäkning i uppsatsen minskade arbetade timmar i behandlade sektorer jämfört med icke-behandlade sektorer med 1,3 procent medan priserna steg med 0,6 procent, det vill säga ungefär hälften så stor priseffekt som timeffekt. Det betyder att de cirka 30 minuters försäljning som "tjänades in" vid 60 minuters arbetstidsförkortning helt eller nästan helt skulle kunna bero på höjda försäljningspriser. Sidoberäkningen var dock inte statistiskt säkerställd och hade stora osäkerhetsmarginaler.

Utöver de *kvasi-experimentella* studier som diskuterats än så länge, finns det även studier med paneldata på företagsnivå eller från individer i enskilda företag. Dessa studier kan kontrollera för tidsbeständiga skillnader mellan företag men kan inte kontrollera för effekter av chocker som påverkar både produktivitet och arbetstid i ett företag. Denna litteratur håller därför inte samma metodologiska nivå som naturliga experiment-studier. Det bör dock nämnas att dessa studier i allmänhet finner att produktion och arbetstid varierar ungefärligen proportionerligt, så att en arbetstidsförkortning varken leder till högre eller lägre produktivitet (se översikt i Collewet och Sauermann, 2017).

Slutsats: Antagandet i SOU 2002:58 om att produktiviteten (produktionen per arbetad timme) inte påverkas av en arbetstidsförkortning är utifrån litteraturstudien ett rimligt basantagande. Positiva produktivitetseffekter vid arbetstidsförkortning verkar framför allt finnas när arbetstiden initialt är betydligt längre än vad som är fallet i dagens Sverige. Men det finns studier som talar för att mindre positiva produktivitetseffekter kan finnas även vid kortare arbetstider.

Det är möjligt att dessa positiva effekter helt beror på de tillfälliga produktivitetseffekter som uppstår när mängden kapital per arbetare stiger samt den priseffekt som uppstår när företag vältrar över ökade arbetskostnader på försäljningspriset. Men eftersom en positiv produktivitetseffekt av arbetstidsförkortning inte helt kan uteslutas görs en känslighetsanalys i beräkningarna. Här görs ett alternativt antagande om att en fjärdedel av produktionsbortfallet till följd av färre arbetade timmar motverkas av högre produktivitet. Detta är ungefär i linje med de statistisk ej säkerställda effekterna i Batut, Garnero och Tondinis (2023) studie av sex europeiska arbetstidsförkortningar.

Antagande 3. Hur påverkas reallönerna vid en arbetstidsförkortning?

Med reallönen menas lönen justerad för inflation. I SOU 2002:58 antogs att de reala timlönerna inte påverkas på lång sikt vid en arbetstidsförkortning, vilket innebär att månadslönerna minskade proportionerligt med arbetstiden. Förespråkarna för arbetstidsförkortning brukar dock för det mesta mena att reformen kan genomföras med bibehållen månadslön, vilket i sådant fall skulle innebära kraftigt höjda timlöner. Att arbeta kortare veckor till samma lön kan verka attraktivt och är troligtvis en förklaring till varför förslag om arbetstidsförkortning är förhållandevis populära bland allmänheten. Men kan lagstiftarna verkligen bestämma att alla ska arbeta mindre med oförändrad inkomst? Om så vore fallet – varför inte gå ett steg längre och exempelvis halvera arbetstiden och dubbla inkomsten?

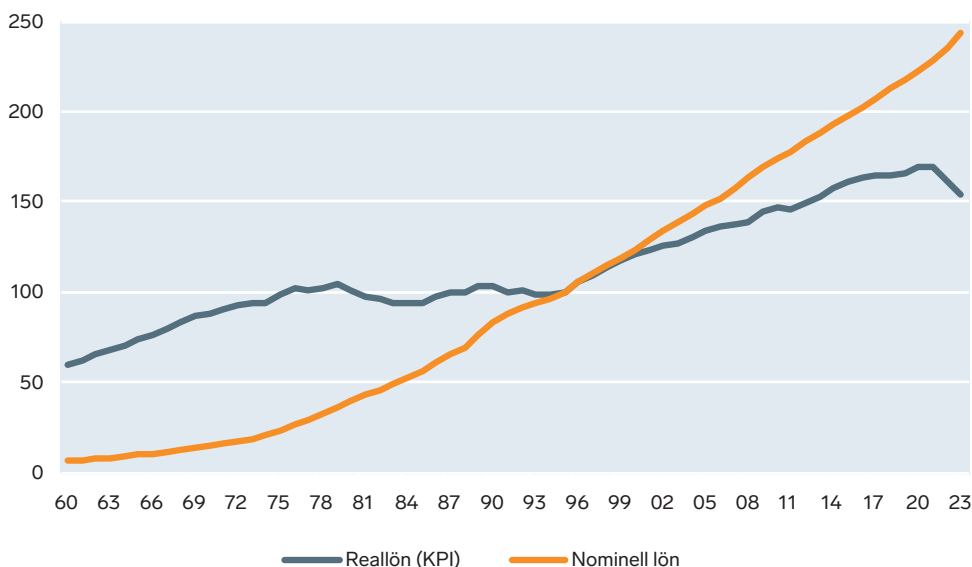
För att förstå varför arbetstidsförkortning med bibehållen lön inte fungerar måste man skilja på den nominella lönen (den siffra som står i lönekuvertet) och den reala lönen (den mängd varor och tjänster som går att köpa för siffran i lönekuvertet). Det finns många historiska exempel där de nominella timlönerna har ökat kraftigt på grund av politiska eller kollektivavtalsförhandlade beslut utan att reallönerna påverkats. Resultatet brukar i dessa fall inte vara en höjd levnadsstandard. Istället åts de nominella lönerna upp av höjda levnadsomkostnader och vi får oönskad inflation. I Sverige utgjorde inte minst 80-talet en period under vilken den nominella timlönen ökade snabbt, med ungefär 8 procent per år, men där den reala timlönen närmast låg platt (se diagram 4).²² Det beror på att den reala timlöneutvecklingen på lång sikt, och något förenklat, framför allt bestäms av hur produktiviteten utvecklas. Om vi som samhälle producerar mer per arbetstimme kan vi även höja våra löner i motsvarande grad.²³

²² Under 1980-talet ökade produktiviteten med något mer än 1 procent per år enligt tillgängliga data. Då reallönerna låg platta verkar det dock som att även detta utrymme åts upp av den höga inflationen.

²³ Detta är dock en förenkling. I den svenska lönebildningsmodellen – och rent generellt för en liten öppen ekonomi – är den produktivtetsjusterade arbetskostnadsutvecklingen i omvärlden bindande för lönebildningen. Om svenska produktivtetsjusterade arbetskostnader växer snabbare än i omvärlden försämrar svensk konkurrenskraft och vice versa. Men notera att även i denna modell innebär allt annat lika en högre produktivitetstillväxt ett större löneutrymme.

Diagram 4. Reallön och nominell lön i nivå sedan 1960

Index 1995 = 100

Källa: Medlingsinstitutet.

Om vi däremot inte producerar mer per arbetstimme men ändå vill höja timlönerna, vilket är fallet vid en arbetstidsförkortning med oförändrad månadslön, måste företagen höja priserna för att bibehålla lönsamhetsläget. Vad som då sker är att löntagarna visserligen får högre timlöner men att de i egenskap av konsumenter möter högre konsumentpriser. Resultatet blir att reallönerna inte förändras. En sådan dynamik får visst empiriskt stöd av de ovan diskuterade studierna av arbetstidsförkortning i Portugal, vilka fann att arbetstidsförkortning med bibehållen lön resulterade i höjda löner men även höjda priser (se Lopes och Tondini, 2022).

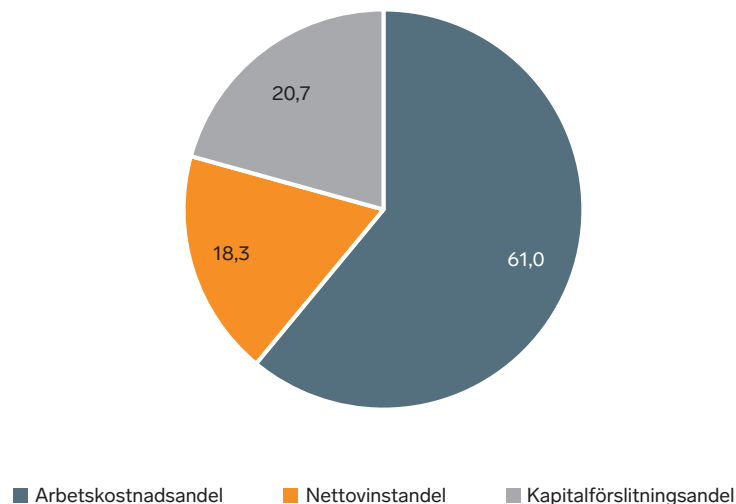
Kostnaden av en arbetstidsförkortning kan inte varaktigt rullas över på kapitalägarna

I dagsläget består näringslivets förädlingsvärde till ungefär 60 procent av arbetskostnader, drygt 20 procent kapitalavskrivningar och knappt 20 procent avkastning på kapital (inklusive räntor, bolagsskatter och nyinvesteringar²⁴), se diagram 5. Vid arbetstidsförkortning kommer den totala kakan – förädlingsvärdet – att minska (se beräkningar i nästkommande avsnitt). Om månadslönerna då bibehålls vid samma nivå som tidigare kommer det rent mekaniskt leda till att arbetskostnadernas del av kakan ökar medan vinsternas andel minskar om inget annat förändras. Man skulle därför kunna tänka sig att de oförändrade (reala) månadslönerna finansieras genom en permanent inkomstomfördelning från kapitalägare till arbetstagare.

²⁴ De investeringar som krävs för att hålla kapitalstocken konstant, det vill säga motverka kapitalförslitning, ligger däremot i kapitalförslitningsandelen.

Diagram 5. Arbetskraftskostnader, kapitalförslitning och vinster 2023

Procent av näringslivets förädlingsvärde

Källa: Konjunkturinstitutets prognosdatabas, mars 2024.

Problemet med ett sådant omfördelningsresonemang är att i en ekonomi av Sveriges typ är vinstandelens storlek inte en variabel som politiker eller andra beslutsfattare långsiktigt styr över. Företag som drabbas av kostnadschocker kan som redan har diskuterats höja sina priser och på så sätt återställa både vinsternas andel av förädlingsvärdet och de reala timlönerna till den gamla nivån.²⁵ Men även om en prisjustering av en eller annan anledning inte sker (exempelvis på grund av Riksbankens inflationsbekämpande penningpolitik), kan vinsternas andel av produktionen inte varaktigt hållas nere i en ekonomi med fria kapitalrörelser.

I en sådan ekonomi är nämligen avkastningskravet på kapital internationellt bestämd (se SOU 2002:58). Det betyder att investerare för att vara villiga att investera i Sverige förväntar sig ungefär samma riskjusterade avkastning på kapital som av att investera i andra länder. Om kapitalavkastningen i Sverige minskar till följd av att arbetskostnadernas andel av produktionsvärdena ökar kraftigt, kommer investeringstakten att minska och kapital flöda ur landet. Minskade investeringar skapar press nedåt på löner och ökar avkastningen för det kapital som blir kvar. Denna process fortsätter till dess att det är lika lönsamt att investera i Sverige som i omvärlden igen, det vill säga tills vinsternas andel av förädlingsvärdet är densamma som tidigare.²⁶

²⁵ Det har inte minst de senaste årens inflationsuppgång efter de kostnadschocker som uppstod i svallvågorna av pandemin och invasionen av Ukraina visat.

²⁶ Därutöver finns det andra möjliga anpassningsmarginaler som ökade konkurser, ökad arbetslöshet och växelkursförändringar. Exakt hur anpassningsprocessen tillbaka till ett normalt vinstläge går till är dock såklart svårt att säga och är egentligen i detta sammanhang av sekundär betydelse. Vad som däremot står klart är att det endast är på kort sikt som kostnaden av en arbetstidsförkortning kan rullas över på kapitalägarna.

Antagandena och simuleringar i SOU 2002:58

Ovanstående förenklade analys överensstämmer i grova drag med de teoretiska antaganden och simuleringar som gjordes i SOU 2002:58.²⁷ Där antogs att den reala timlönen kommer att vara oförändrad på lång sikt, när kapitalstocken har anpassat sig till det nya lägre arbetsutbudet. På kort sikt ökar dock mängden kapital per arbetare, så att det efter en arbetstidsförkortning exempelvis går fler bussar per tillgängliga busschaufförer än tidigare. Eftersom det är ekonomiskt ineffektivt att låta kapital stå oanvänt stiger efterfrågan på arbetskraft, vilket i simuleringarna driver upp både löneökningar, inflation och sysselsättning. Inledningsvis får därför arbetsgivarna bära kostnaden av arbetstidsförkortningen i form av en minskad kapitalavkastning i Sverige (det vill säga arbetskraftskostnadernas del av kakan ökar).

Högre inflation leder dock till att Riksbanken höjer reporäntan kraftigt, vilket dämpar både prisökningar och tillväxt. Lägre tillväxt ger lägre efterfrågan på arbetskraft vilket leder till en period med svaga löneökningar. Samtidigt leder den försämrade svenska kapitalavkastningen till att investeringarna minskar vilka dämpar den ekonomiska utvecklingen ytterligare. Denna utveckling gör att de reala timlönerna (och sysselsättningen) efter ett antal år är tillbaka på samma nivå som de hade varit på om ingen arbetstidsförkortning hade genomförts.

Relevanta empiriska studier saknas

Det finns ett antal studier av hur de nominella timlönerna förändras vid en arbetstidsförkortning med bibehållen månadslön. Dessa finner i allmänhet att timlönerna stiger (se exempelvis Asai, Lopes och Tondini, 2024; Chemin and Wasmer, 2009 och Estevao och Sa, 2008). Detta resultat är dock trivialt: att de nominella timlönerna stiger om tvingande lagstiftning införs är nästan självklart.

Däremot verkar empiriska studier av hur de reala timlönerna utvecklas vid en arbetstidsförkortning saknas: både för de som berörs av den kortade arbetsveckan och för övriga löntagare. För detta beräkningsantagande är vi därför i första hand hänvisade till teoretiska resonemang. På lång sikt är det dock rimligt att anta produktivitet-utvecklingen är bindande för den reala timlöneutvecklingen om inte vinsternas eller arbetskostnadernas andel av förädlingsvärdet förändras. I rapporten gör därför samma antagande för reallönerna som för produktiviteten.

Slutsats: Arbetstidsförkortning med bibehållen månadslön leder mekaniskt till högre timlöner. På kort sikt får arbetsgivarna antagligen ta en betydande del av kostnaderna för detta i form av högre arbetskostnader. På längre sikt kommer dock konsumentpriserna och kapitalstocken att anpassas efter det nya kostnadsläget och det nya arbetsutbudet så att både de reala timlönerna och vinsternas andel av produktionsvärdena är oförändrade. Rapporten gör därför samma antagande som i SOU 2002:58 och antar att de reala timlönerna inte påverkas på lång sikt av en arbetstidsförkortning.

²⁷ I simuleringarna i SOU 2002:58 antogs dock ingen initial höjning av de nominella timlönerna, utan hela dynamiken i timlöneökningarna drevs av den ovan beskrivna ökade efterfrågan på arbetskraft till följd av högre kapitaltäthet. Men om en sådan höjning av de nominella timlönerna hade inkluderats är det enkelt att se att det bara hade förstärkt dynamiken ytterligare med en större initial inflationsimpuls, kraftigare räntehöjningar och större svängningar i reallönen.

Antagande 4: Hur påverkas syssel- sättningen vid en arbetstidsförkortning?

Vilken effekt som arbetstidsförkortning har på ekonomin beror även på hur sysselsättningen påverkas. Om antalet sysselsatta ökar blir de negativa ekonomiska effekterna mindre eftersom en del av produktionsbortfallet motverkas av att fler kommer i arbete. Det motsatta gäller om sysselsättningen minskar.

I beräkningarna till SOU 2002:58 antogs ingen långsiktig sysselsättningseffekt av kortare arbetstid. Däremot antog man att sysselsättningen under en övergångsperiod skulle öka. Detta resonemang har återgetts ovan och byggde på att det är ekonomiskt ineffektivt att låta kapital stå oanvänt. En plötslig minskning av arbetskraftsutbudet skulle därför ge en temporär ökning av arbetskraftsefterfrågan fram tills dess att kapitalstocken hunnit anpassa sig till det nya lägre utbudet.

Detta är ett i grund och botten rimligt men förenklat resonemang som bortser ifrån att arbetslösheten i Sverige inte primärt beror på bristande arbetskraftsefterfrågan. Tvärtom har svensk arbetsmarknad det senaste decenniet präglats av en hög andel lediga jobb och hög arbetskraftsbrist. Trots det har arbetslösheten bitit sig fast kring 7 procent av arbetskraften. En vanlig slutsats är att det beror på att en stor del av de arbetslösa saknar eller uppfattas sakna de färdigheter och kvalifikationer som krävs för att vara anställningsbar på dagens svenska arbetsmarknad med dagens höga ingångslöner (se Calmfors med flera, 2018). Eftersom arbetstidsförkortning initialt, om inte på lång sikt, kan leda till stigande reala timlöner kan effekten snarast bli att trösklarna kring arbetsmarknaden ökar ytterligare. Högre reala timlöner innebär ju ökade produktivetskrav på arbetskraften.

Det finns alltså två förväntade kortsiktiga sysselsättningseffekter vid arbetstidsförkortning som drar åt olika håll. Å ena sidan har vi arbetsgivare som blir stående med halvtomma maskiner, lokaler och fordon och därför vill nyrekrytera. Å andra sidan har vi en stor grupp arbetslösa och sysselsatta med svag anknytning till arbetsmarknaden och låg produktivitet på vilka produktivetskraven ökar ytterligare när timlönerna stiger.

Det är alltså långt ifrån säkert att sysselsättningen ökar ens på kort sikt vid en arbetstidsförkortning. Den empiriska litteraturen tyder på motsatsen. Enligt en översikt i Asai, Lopes och Tondini (2024) visar 9 av 14 studier på ingen eller osäker sysselsättningseffekt av arbetstidsförkortning, 4 på en negativ sysselsättning och endast 1 en positiv sådan.²⁸

Tabell 4. Studier av hur sysselsättningen påverkas vid en arbetstidsförkortning

Studie	Land/År	Sysselsättningseffekt
Crépon och Kramarz (2002)	Frankrike, 1982	Fler separationer*
Gonzaga med flera (2003)	Brasilien, 1988	Nolleffekt
Raposo och van Ours (2010a)	Portugal, 1996	Osäker effekt
Sánchez (2013)	Chile, 2001–2005	Nolleffekt
Estevão och Sá (2008)	Frankrike, 1998	Nolleffekt
Varejao (2005)	Portugal, 1996	Nolleffekt
Kawaguchi och Yokoyama (2017)	Japan, 1997	Negativ effekt
Crépon med flera (2004)	Frankrike, 1998	Osäker effekt
Hunt (1999)	Tyskland, 1999	Negativ effekt
Skuterud (2007)	Kanada, 1997–2000	Nolleffekt
Raposo och van Ours (2010b)	Portugal, 1996	Positiv effekt
Chemin and Wasmer (2009)	Frankrike, 1998	Nolleffekt
Batut, Garnero och Tondini (2023)	EU, 1995–2002	Nolleffekt
Asai, Lopes och Tondini (2024)	Portugal, 1996	Negativ effekt

Anm. Ökade separationer innebär inte nödvändigtvis lägre sysselsättning efter som antalet rekryteringar kan ha ökat. Crépon med flera (2004) samt Gonzaga med flera (2003) publicerade på franska respektive portugisiska, varför vi har förlitat oss på översikten i Asai, Lopes och Tondini (2024). Detsamma gäller för Varejao (2005), vars uppsats är opublicerad.

Källa: Tabellen översatt och förenklad från Asai, Lopes och Tondini (2024).

Dessa forskningsresultat går även stick i stäv med ett av de vanligaste argumenten för arbetstidsförkortning, nämligen att kortad arbetstid kan sänka arbetslösheten genom att fler delar på jobben (”job sharing”). Denna idé brukar av kritikerna kallas för ”the lump of labor fallacy”. Denna ”fallacy” bygger som namnet antyder på tanken att det finns en given mängd arbete i en ekonomi och att de arbetslösa helt enkelt haft otur och blivit utan när dessa fördelades ut. Detta är dock felaktigt, vilket inte minst vår svenska arbetsmarknad med hög arbetslöshet och hög brist på arbetskraft på samma gång visar.

Slutsats: Det finns ingen anledning att tro att en kortare arbetsdag leder till att fler delar på jobben. Dels eftersom forskningslitteraturen visar att det inte har fungerat i andra länder, dels eftersom den höga svenska strukturella arbetslösheten inte primärt beror på att det saknas arbetstillfällen. I rapporten görs därför samma antagande som i SOU 2002:58 om oförändrad sysselsättning på lång sikt vid en arbetstidsförkortning. Till skillnad från i SOU 2002:58 är dock bedömningen i denna rapport att det inte går att förvänta sig en positiv sysselsättningseffekt ens på kort sikt. Tvärtom riskerar tillfälligt ökade reala timlöner att slå ut personer med låg eller lågt uppfattad produktivitet från arbetsmarknaden.

²⁸ I uppsatsen analyserade 13 studier men därutöver genomförde även Asai, Lopes och Tondini (2024) en egen studie som även den fann negativa sysselsättningseffekter.

Hur påverkas BNP av en arbetstidsförkortning från 40- till 35-timmarsvecka?

Trots att mer än 20 år har passerat visar genomgången i denna rapport att de antaganden som gjordes i SOU 2002:58 har stått sig väl både vad gäller sysselsättning, reallöner och faktisk arbetstid. Även det antagande som gjordes om hur produktiviteten skulle komma att utvecklas har stått sig relativt väl. För denna variabel finns det dock studier som tvärt emot antagandet i SOU 2002:58 pekar på positiva produktivitetseffekter av arbetstidsförkortning. Det är dock möjligt att detta speglar en förväntad tillfällig positiv produktivitetseffekt som är övergående och som beror på att det tar tid för kapitalstocken att anpassa sig till det nya lägre arbetskraftsutbudet.

Tabell 5. Beräkningsantaganden

Antaganden	Antagande i SOU 2002:58	Vårt antagande	Alternativt antagande
Genomsnitt på arbetstid	80 %	80 %	
Produktivitetseffekt	Ingen effekt	Ingen effekt	60 min minskad arbetstid -> 45 min minskad produktion
Långsikt reallöneffekt	Ingen effekt	Ingen effekt	
Långsiktig sysselsättningseffekt	Ingen effekt	Ingen effekt	

I huvudberäkningen görs samma antagande som i SOU 2002:58 avseende arbetstid, produktivitet, reallöner och sysselsättningseffekt. Men därutöver görs även en alternativberäkning där en positiv produktivitetseffekt antas (se tabell 5). Effekten är ungefär i linje med Batut, Garnero och Tondini (2023), vilka i sin studie av fem europeiska arbetstidsförkortningar fann att 60 minuters minskning i arbetade timmar gav ungefär 42 minuters bortfall i produktionen.²⁹ Med en sådan positiv produktivitetseffekt blir den negativa långsiktiga BNP-effekten i alternativscenariot 25 procent mindre än i huvudscenariot. Något denna alternativa beräkning visar är att även vid en positiv produktivitetseffekt så blir de ekonomiska kostnaderna av en arbetstidsförkortning stora.

²⁹ Effekten var dock inte (vilket diskuterats ovan) statistiskt säkerställt.

Tabell 6. BNP-effekt på lång sikt av 35 timmars arbetsvecka

	Huvudscenario	Alternativscenario
BNP innan arbetstidsförkortning, mdkr	6 295	6 295
BNP per capita innan arbetstidsförkortning, kr	596 560	596 560
Minskning av lagstadgad arbetstid (heltid), %	-12,5	-12,5
Minskning av standardarbetstid (heltid), %	-11,2	-11,2
Minskning av produktion, %	-8,1	-6,2
Förändring av BNP, mdkr	-509	-392
Förändring av BNP per capita	-48 242	-37 157

Anm. Arbetstidsförkortningen antas bara direkt påverka heltidssysselsattas arbetade timmar. Deras andel av totalt arbetade timmar uppskattas till 90 procent. Deltidare får ingen arbetstidsförkortning. Däremot antas en del deltidssysselsatta bidra till att genomslaget av reformen blir mindre än 100 procent genom att de går upp i arbetstid.

I tabell 6 redovisas den beräknade långsiktiga BNP-effekten av en arbetstidsreduktion från 40 till 35 timmar per vecka.³⁰ Från tabellen framgår att den lagstadgade arbetstiden minskar med 12,5 procent medan standardarbetstiden minskar med 11,2 procent. Att standardarbetstiden inte minskar lika mycket som den lagstadgade arbetstiden beror på att det i många kollektivavtal redan finns överenskommelser om kortare arbetsvecka än 40 timmar.³¹ Det innebär att arbetstiden i genomsnitt minskar med något mindre än 5 timmar.

Den faktiska produktionen, enligt huvudscenariot, minskar dock bara med 8,1 procent. Det beror dels på att genomslaget i faktisk arbetstid är mindre än 100 procent, bland annat på grund av att övertidsuttaget ökar, dels på att de deltidssysselsatta inte påverkas direkt av reformen. En minskning med 8,1 procent motsvarar dock ett bortfall i BNP på ofattbara 509 miljarder kronor. I alternativscenariot antas att en del av detta produktionsbortfall motverkas genom att den genomsnittliga produktiviteten stiger något. Även i detta fall får vi dock ett stort bortfall, denna gång på 392 miljarder kronor per år i nationalprodukten. Uttryckt i BNP per capita innebär det att svenskarnas välstånd minskar med 48 000 kr per person och år i huvudscenariot respektive 37 000 kr i alternativscenariot.

Den så kallade internationella välståndsligan mäter köpkraftsjusterade BNP per capita och är ett ungefärligt mått på OECD-ländernas relativa levnadsstandard.³² Sedan 1970-talet har Sverige fallit från fjärde till tolfte plats i rankingen, vilket är vår sämsta placering någonsin. Enligt beräkningen ovan hade dock en arbetstidsförkortning inneburit att Sverige tappade ytterligare två platser, till fjortonde plats (se diagram 6).

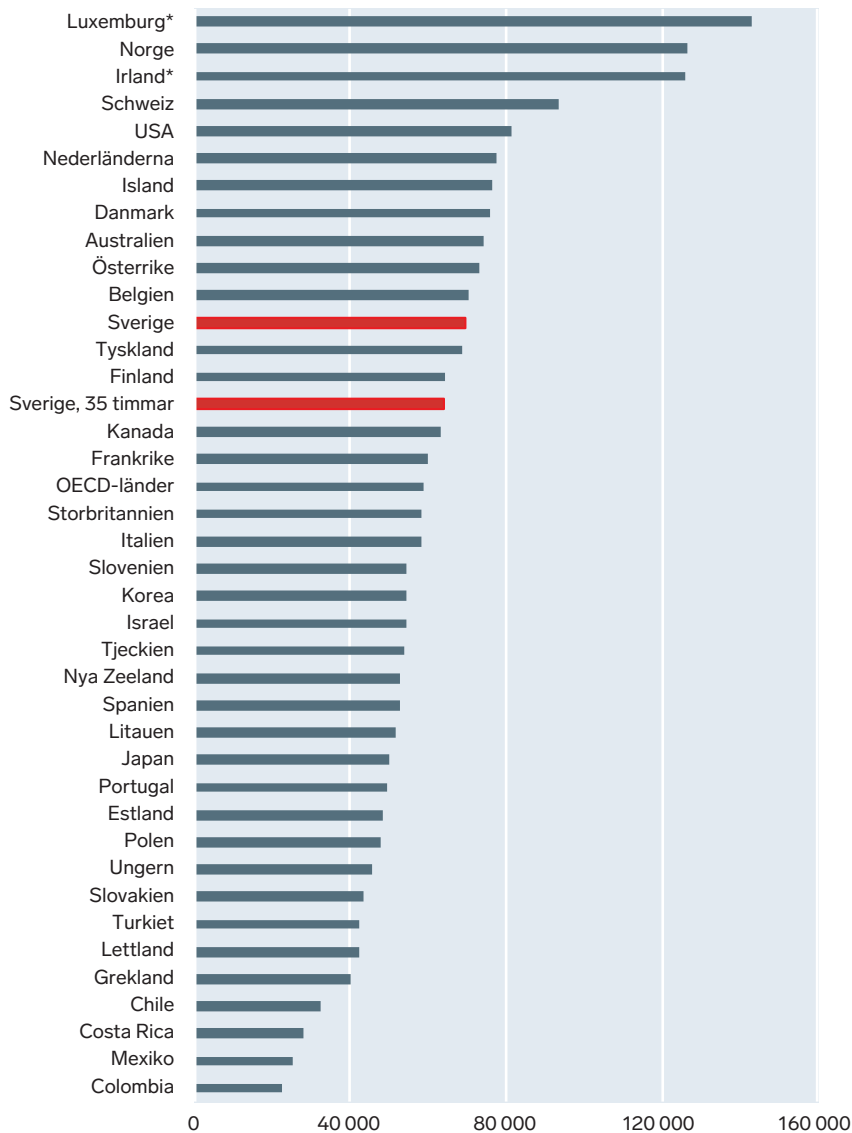
³⁰ Observera att beräkningen utgår ifrån arbetstid helgfri vecka. Den verkliga arbetstiden är dock redan något kortare (ca 38,4 timmar) till följd av ledighet under röda dagar. Man skulle därför även kunna uttrycka det som att reformen innebär en minskning av lagstadgad arbetstid från ca 38,4 till 33,6 timmar i veckan. Den procentuella minskningen i arbetstid och produktion blir dock (ungefär) densamma oavsett hur man räknar och därmed även de samhällsekonomiska kostnaderna.

³¹ I genomsnitt hade anställda i Svenskt Näringsliv-företag en ordinarie veckoarbetstid på 39,4 timmar 2023. Det är även denna siffra som beräkningarna utgår ifrån. Det innebär att i den mån ordinarie veckoarbetstid är högre eller lägre i offentlig sektor så under- respektive överskattas effekterna

³² Se artikeln Välståndsligan på ekonomifakta.se

Diagram 6. Sverige i välståndsligan 2023 med och utan arbetstidsförkortning

BNP per capita, USD, 2023 års penningvärde

Källa: Ekonomifakta och egna beräkningar

Eftersom lönerna utgör ungefär 60 procent av BNP (se fördelningen i diagram 5) motsvarar en minskning i BNP per capita med 48 000 ett reallönebortfall på nästan 30 000 per år och person, medan avkastningen på kapital (inklusive räntor och bolagsskatter) minskar med ungefär 9 000 kr per person och år (givet dagens fördelning av BNP).

Det effekter som beskrivits i detta avsnitt är långsiktiga effekter som får fullt genomslag först när den lägre avkastningen på kapital har gjort att kapitalstocken har anpassat till det nya lägre arbetsutbudet. På kort sikt utgör kapitalstocken, vilken är anpassad för ett större utbud av arbetskraft, en stötdämpare för ekonomin. Men på sikt minskar mängden fysiskt kapital proportionerligt med antalet arbetade timmar i ekonomin.

Hur påverkas offentlig sektor?

Den offentliga produktionen påverkas på samma sätt som övriga sektorer med ett produktionsbortfall på 8,1 procent i huvudscenariot. Det innebär att tillgängligheten för vård, skola och omsorg försämras ungefär proportionerligt med 8,1 procent. Lärartäthet, vårdbesök, personaltäthet inom äldreomsorgen och polisiär närvaro blir samtliga lidande. Detsamma gäller investeringar i infrastruktur och takten i försvarsutbyggnaden.

Eftersom transfereringar till hushåll, bland annat pensioner men även sjuk- och föräldraförsäkringar, är indexerade eller på annat sätt relateras till den allmänna inkomstutvecklingen fann SOU 2002:58 att transfereringarnas andel av BNP förblev ungefär oförändrade vid en arbetstidsförkortning. Däremot är personer som lever på transfereringar (som exempelvis pensionärer, studerande och sjukskrivna) förlorare på en arbetstidsförkortning. Det beror på att även deras inkomst minskar men att de – till skillnad från arbetstagare – inte kompenseras genom ökad fritid.

Eftersom olika skattebaser enligt beräkningarna i SOU 2002:58 påverkas relativt lika av BNP-bortfallet krävs inga större justeringar av skattesatserna, förutsatt att vi justerar ner våra välfärdsambitioner proportionerligt mot arbetstidsförkortningen (det vill säga 8,1 procent lägre välfärdsambitioner i huvudscenariot).

Detta förutsätter dock att vi tillåter de offentliga utgifterna att minska. Om vi däremot inte vill sänka våra välfärdsambitioner krävs ett kraftigt ökat skattetryck för att bibehålla den gamla välfärdsnivån (inklusive nivån på transfereringar till hushåll, såsom sjukersättningar, studiestöd etcetera). En grov statisk beräkning visar att oförändrade offentliga utgifter skulle kräva en ökning av skattekvoten från åtminstone 40,7 procent år 2023 till 44,9 procent i den nya jämvikten (se tabell 7). Det motsvarar ungefär 2400 kr per vuxen och månad i skattehöjning. I denna beräkning antas dock att en sådan skattehöjning inte har några ytterligare negativa effekter för ekonomin. Troligtvis skulle dock svensk ekonomi krympa ytterligare vid ett sådant kraftigt ökat skattetryck.³³ Samtidigt är det troligt att välfärdsambitioner antagligen skulle sänkas på ett antal områden, däribland transfereringar till hushåll.

³³ Givet oförändrade offentliga åtaganden skulle det då krävas ytterligare skattehöjningar för att komma tillbaka till den gamla utgiftsnivån.

Tabell 7. Skattekvot vid arbetstidsförkortning och oförändrade offentliga åtaganden

	Huvudscenario	Alternativscenario
Offentliga inkomster som andel av BNP	46,8	46,8
Skattekvot	40,7	40,7
Offentliga utgifter som andel av BNP	47,4	47,4
Offentliga utgifter, mdkr	2 981,0	2 981,0
Minskning av produktion på lång sikt, %	-8,1	-6,2
Bortfall, offentliga utgifter, efter arbetstidsförkortning	-241,1	-185,7
Skattekvot vid arbetstidsförkortning och oförändrade offentliga åtaganden	44,9	43,8
Ökning av skattekvot	4,2	3,1

Källa: Faktauppgifter avseende offentlig sektor avser 2023 och är hämtade från Konjunkturinstitutets prognosdatabas för mars 2024

Man kan även ifrågasätta om oförändrade välfärdsambitioner ens är möjliga, oavsett skattehöjningar, vid en arbetstidsförkortning. Det råder nämligen redan i dag stor brist på bland annat lärare, sjuksköterskor och poliser. Denna brist hade kraftigt förvärrats över överskådlig framtid av en arbetstidsförkortning nästan oavsett hur mycket pengar som skjutits till.

Slutord: Varje arbetad timme räknas

Kunskapsläget har klarnat betydligt sedan Konjunkturinstitutet i SOU 2002:58 analyserade de samhällsekonomiska kostnaderna av arbetstidsförkortning, men den bild som framträder i dag är trots det snarlik bilden för två decennier sedan. Genomgången av forskningen har visat att det inte finns någon anledning att förvänta sig att arbetstidsförkortning med bibehållen nominell lön ska leda till en högre sysselsättning genom att ”flera delar på jobben”. Tvärtom riskerar de högre timlönerna att på kort sikt ge ökad utslagning av personer med svag anknytning till arbetsmarknaden.

Inte heller finns det något som pekar på att arbetstidsförkortning kan ge så kraftiga produktivitetsvinster att det mer eller mindre helt kompenserar för nedgången i arbetstid. Detta är rent önsketänkande. I den mån det finns positiva produktivitets-effekter handlar det om måttliga sådana.

Den oundvikliga slutsatsen blir, tyvärr, att kortare arbetstid även innebär minskad produktion, i såväl det privata näringslivet som offentlig sektor. Vi kan därför förvänta oss en mer eller mindre proportionerlig minskning i BNP, skatteintäkter och hushållsinkomster vid kortad arbetstid. Arbetstidsförkortning kommer även oundvikligen att förvärra den stora arbetskraftsbristen som redan råder inom bland annat välfärden och teknikbranscherna.

Den gröna omställningen, utbyggnaden av försvaret, bostadsbristen och den åldrande befolkningen innebär alla ett ökat behov av arbetskraft – inte ett minskat. Att i detta läge föreslå arbetstidsförkortning är helt fel väg att gå. Varje arbetad timme räknas.

Referenser

- Andersson, H. (2024), Tid för förändring – en rapport om arbetstidsförkortning, rapport från Kommunal, maj 2024.
- Anxo, D. och Bigsten, A. (1989), ”Working hours and productivity in Swedish manufacturing”, *Scandinavian Journal of Economics*, 91.
- Asai, K., Lopes, M. och A. Tondini (2024), ”Firm-Level Effects of Reductions in Working Hours”, working paper.
- Autonomy Institute (2023), The results are in: the UK’s four-day week pilot, rapport från Autonomy Institute, februari 2023.
- Batut, C., A. Garnero, och A. Tondini (2023) ”The employment effects of working time reductions: Sector-level evidence from european reforms”, *Industrial Relations: A Journal of Economy and Society* 62 (3).
- Booth, A. och M. Ravallion (1993), ”Employment and length of the working week in a unionized economy in which hours of work influence productivity”, *The Economic Record*, 69.
- Brachet, T., G. David, och A. M. Drechsler (2012), ”The Effect of Shift Structure on Performance,” *American Economic Journal: Applied Economics*, 4.
- Calmfors, L, Danielsson, P., Ek, S. och Skedinger, P. (2018), *Hur ska fler komma in på arbetsmarknaden?*, Stockholm: Dialogos Förlag.
- Chemin, M. och E. Wasmer (2009), ”Using Alsace-Moselle Local Laws to Build a Difference in- Differences Estimation Strategy of the Employment Effects of the 35-hour Workweek Regulation in France”, *Journal of Labor Economics* 27 (4).
- Collewet, M. och J. Sauermann (2017), ”Working Hours and Productivity”, *Labour Economics* 47.
- Crépon, B. och F. Kramarz (2002), ”Employed 40 Hours or Not Employed 39: Lessons from the 1982 Mandatory Reduction of the Workweek”, *Journal of Political Economy* 110 (6), 1355–1389.
- Crépon, B., M. Leclair, och S. Roux (2004), ”RTT, Productivité et Emploi: Nouvelles Estimations sur Données d’Entreprises”, *Economie et Statistique* 376 (1).
- Gonzaga, G. M., N. A. Menezes Filho, och J. M. Camargo (2003), ”Os Efeitos da Redução da Jornada de Trabalho de 48 Para 44 Horas Semanais em 1988”, *Revista Brasileira de Economia* 57 (2).

Danielsson, P., Daunfeldt, S. och Lidfeldt, J. (2023), Reformer för ökad produktivitet och tillväxt, rapport från Svenskt Näringsliv, juni 2023.

Dolton, P., C. Howorth, och M. Abouaziza (2016): "The Optimal Length of the Working Day: Evidence from Hawthorne Experiments," ESPE conference paper.

Estevão, M. och F. Sá (2008), "The 35-Hour Workweek in France: Straightjacket or Welfare Improvement?", *Economic Policy* 23 (55), 418–463.

Eurofound (2023), Working time in 2021–2022, Publications Office of the European Union, Luxembourg.

Hunt, J. (1999), "Has Work-Sharing Worked in Germany?", *The Quarterly Journal of Economics* 114 (1), 117–148.

Kawaguchi, D., H. Naito, och I. Yokoyama (2017), "Assessing the Effects of Reducing Standard Hours: Regression Discontinuity Evidence from Japan", *Journal of the Japanese and International Economies* 43.

Lopes, M. och A. Tondini (2022), "Firm-level Effects of Reductions in Working Hours", FBK-IRVAPP Working Paper 2022-05, Research Institute for the Evaluation of Public Policies – Bruno Kessler Foundation.

Lorentzon, B. (2017), "23 månader med 6 timmar – Följeforskning om försök med reducerad arbetstid", *ScandinavianBook*, Aarhus.

Nordström Skans, O., 2004, "The impact of working-time reductions on actual hours and wages: Evidence from Swedish registrar data", *Labour Economics* 11 (5), 647–665.

Pencavel, J. (2015), "The Productivity of Working Hours," *Economic Journal*, 125, 2052–2076.

Raposo, P. S. och J. C. van Ours (2010a), "How Working Time Reduction Affects Jobs and Wages", *Economics Letters* 106 (1), 61–63.

Raposo, P. S. och J. C. Van Ours (2010b), "How a Reduction of Standard Working Hours Affects Employment Dynamics", *De Economist* 158 (2), 193–207.

Sánchez, R. (2013), "Do Reductions of Standard Hours Affect Employment Transitions? Evidence from Chile", *Labour Economics* 20, 24–37.

Skuterud, M. (2007), "Identifying the Potential of Work-Sharing as a Job-Creation Strategy", *Journal of Labor Economics* 25 (2), 265–287.

SOU 2002:58, Tid för arbete och ledighet.

Varejao, J. (2005), "Work-Sharing Revisited-Lessons from a Natural Experiment", Technical report, Mimeo, Universidade do Porto.

Ward, A., Belén, M. B. Zinni och Marianna, P. (2018), "International productivity gaps: Are labour input measures comparable?", *OECD Statistics Working Papers* 2018/12, OECD Publishing.

www.svensktnaringsliv.se

Storgatan 19, 114 82 Stockholm
Telefon 08-553 430 00

Tryck: Arkitektkopia AB, Bromma, 2024